

Avinguda General Mitre — Avinguda de Sarrià
Edifici d'apartaments "MITRE" (1959-63) Arquitecte Francisco J. Barba Corsini.
Conjunt "SEIDA" (1955-67) Arquitecte Francesc Mitjans.

Jordi Bernadó

Random Proximities Proximitats atzaroses

Seida and Mitre are two developments that share both a site and certain affinities. They belong to the same period and they were the most important commissions in the careers of both authors at the time. However, while in one case the work was commissioned by a developer (Seida), in the other it was the architect himself who was forced to assume the role of developer (Mitre). The existence of his work depended on his ability as a manager, not as an architect.

Both projects consist of several housing units which appear to be a single slab. However, while in the case of Seida the addition of units is revealed on the rear façade opening onto the ring road, in that of Mitre only the floor plans and section reveal this strategy.

Both projects also share a certain desire to create a new urban image in a semi-peripheral situation. The arcade of the Seida building is intended to attract the passer by and benefit commerce. As regards Mitre, from the outset all the services were created to satisfy what would be the immediate needs of the young, *modern* couples. Also new materials and alternative solutions would be sought for façades and partitions.

Also different is the social and functional character of the buildings. In the case of Seida, the homes are for sale, permanent. Mitjans designed a home that would function like clockwork, allowing every imaginable kind of combination in the everyday life of a well-off family: the possibility of entering or leaving the house without being seen, the alternative use of a room as an articulated part of the living room —as a bedroom, study or library—, main and service entrances, even maximisation of functions inside a bathroom articulated with three doors. A similar layout (with the living room at the main façade, the bedrooms at the rear and the service area in the middle) had already been used in 1941 for his magnificent building in Carrer Amigó where the architect himself lives, finally achieving a plan both structured and open to the anonymity of a use which will always be housed in the most personal of ways.

In the Mitre building, the homes have the minimum legal floorspace and are for rent only, designed to be inhabited for a few years. Here, Barba Corsini refined his experiences begun with the La Pedrera apartments in 1955, in which environments are transformed and mechanisms attain an aesthetic dimension. Possibly the use of the same element, the sliding panel, in both Seida and Mitre, and the great functional and visual difference between its applications in both cases, might serve as the image of such a random proximity.

Seida i Mitre són dos edificis que comparteixen l'emplaçament i certes afinitats. Però hi ha petits matisos que els fan divergir. Pertanyen a la mateixa època i són els encàrrecs més importants de les carreres dels seus autors fins aquell moment. Però si en un cas es tracta de l'encàrrec d'un promotor a un professional (Seida), en l'altre cas és l'arquitecte mateix qui es veu obligat a assumir el paper de promotor (Mitre). De la seva habilitat com a gestor, aliena a l'arquitectura, dependrà, en primer lloc, l'existència de la seva obra.

En tots dos casos es tracta de diferents unitats residencials que prenen l'aparença d'un bloc únic. Però si a Seida l'agregació d'unitats es farà patent en la façana posterior, a través dels patis oberts cap al cinturó, a Mitre, en canvi, només la planta i la secció acabaran d'explicar el plantejament.

Els dos projectes també comparteixen una certa il·lusió per crear una nova imatge de ciutat en una situació semiperifèrica. A Seida, els porxos pretenen convidar el vianant i beneficiar els comerços. Mentre que, a Mitre, es creen des de l'origen tots els seveis que es preveu cobriran les necessitats més immediates de les joves parelles modernes. També en els dos casos es cercaran nous materials i solucions alternatives en els tancaments.

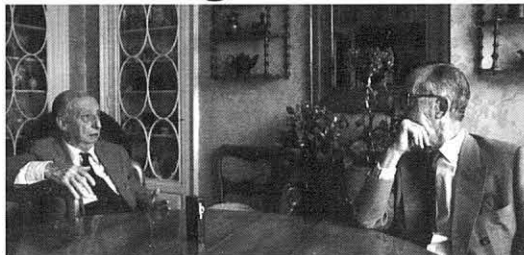
I, per últim, el tema del caràcter social i funcional de les plantes. A Seida, els habitatges es destinen a la venda i són cases "per sempre". Mitjans es concentra en la solució d'un habitatge que funcionarà com una maquinària de rellotgeria, possibilitant totes les combinacions imaginables en les situacions quotidianes d'una família acomodada: possibilitat d'accedir o sortir de la casa sense ser vist; utilització alternativa d'una habitació com a part articulada de la sala principal, com a dormitori, com a estudi o, biblioteca; accés de servei i principal; fins i tot la maximalització de funcions dins d'un bany articulat per tres portes. L'esquema funcional (amb la sala d'estar articulat a la façana principal, les habitacions a la façana posterior i la zona intermèdia de serveis) l'havia trobat ja el 1941, en la seva magnífica casa del carrer Amigó, on viu des que es va construir, i l'ha anat posant a punt fins aconseguir una planta pautaada i oberta a l'anonimat d'un ús que sempre serà adaptat de manera personal.

A Mitre, els habitatges de superfície al límit legal del mínim són només de lloguer. Han estat concebuts per passar-hi uns anys. També aquí Barba Corsini racionalitzarà i posarà a punt la seva experiència iniciada als apartaments de la Pedrera el 1955, on els ambients es transformen i els mecanismes assoleixen una dimensió estètica.

Potser l'ús d'un mateix element, el plafó corredís, a les plantes, tant de Seida com de Mitre, i el seu sentit funcional i visual tan distant entre les dues, pugui servir d'imatge d'una proximitat tan atzarosa.

A Restored Dialogue **Diàleg** retrobat

A conversation between Francisco J. Barba Corsini and Francesc Mitjans moderated by Joaquim Ruiz i Millet and Jordi Bernadó

Conversa entre Francisco J. Barba Corsini i Francesc Mitjans en presència de Joaquim Ruiz i Jordi Bernadó (Barcelona, 3 de juny de 1993)

About the commission

FRANCESC MITJANS The commission for the Seida block came from a developer who had the idea that the site might be of interest to a car sales firm who needed a large amount of space for workshops and a vehicle depot, and that the whole complex could be financed through the sale of homes. The developer knew my work (I had designed a few buildings for some of his relatives), so I secured the commission mainly through what we might call "friendship". It was the most ambitious project I had been offered so far.

FRANCISCO J. BARBA CORSINI My case was different. I had already built a small development at a time of crisis similar to the present one: I convinced a friend that we could build a small housing block in Carrer Tavern. It was a success, and as a result another friend said he'd like to be involved in something similar. I told him: 'Find me a site and get someone interested.' It turns out that he had a friend who had a girlfriend who had some land... a long story. This is how a second house came to be built. One day I told this group of people: 'Since you're satisfied with the result of these investments, maybe now's the time to plan something more ambitious.' The group members had influence. They found more support and five societies were formed to build seven housing units on a site opposite the Corachán Clinic, in Avinguda General Mitre. Since they didn't have a large capital at their disposal, it was decided to build in phases, which took five or six years to complete. We brought over Bitner Winkler, an Austrian engineer who was working on the reconstruction of Germany and the inventor of a concrete with no sand; the Mitre building was built with concrete walls (of Swedish Itong) which we put up very quickly using a moulding system he proposed: every two or three days we went up another floor. The choice of materials and construction elements responded to the adoption of serialisation in the building system.

Sobre l'encàrrec

FRANCESC MITJANS L'encàrrec de "l'illa Seida" va néixer d'un promotor que va tenir la idea que aquell terreny podia interessar una empresa concessionària de vehicles que necessitava un gran espai per a tallers i magatzem. El cost d'aquest espai podria finançar-se amb els beneficis derivats de la venda d'habitatges.

El promotor coneixia la meua obra (jo havia realitzat diversos projectes per alguns familiars seus) i per tant l'encàrrec va tenir lloc principalment a través del que podríem anomenar "amistats". En el meu cas fou el de major envergadura fins el moment.

FRANCISCO J. BARBA CORSINI En el meu cas no fou així. Jo havia realitzat una petita promoció en uns moments de crisi semblants als d'ara. Vaig convèncer un amic per que féssim un petit edifici d'habitatges al carrer Tavern. La inversió va funcionar i, a través seu, un altre amic insistí a participar en alguna cosa semblant. Vaig dir-li: "Busca un terreny i algú amb moltes ganes". Aleshores —és una anècdota graciosa— ell tenia un amic que anava amb una noia que tenia un terreny... una llarga història. Així va néixer el segon edifici.

Un bon dia vaig proposar a tot aquest grup de persones: "Ja que esteu satisfets amb el resultat d'aquestes operacions, podríem projectar una promoció més ambiciosa": El grup era important. Van buscar més suport i es formaren cinc societats amb la idea de construir set finques al solar de l'avinguda del General Mitre, davant la Clínica Corachán.

Com que no disposàvem d'un gran volum de capital, vam decidir de construir per fases. L'operació va durar, en total, cinc o sis anys. Per la construcció vam portar Bitner Winkler, un enginyer austríac, inventor d'un formigó sense fins, que treballava en la recuperació d'Alemanya. L'edifici Mitre es construí, doncs, a base de murs pantalla de formigó (era Itong suec), que pujàvem molt ràpidament gràcies a un sistema d'encofrat que va proposar-nos: cada dos o tres dies s'aixecava una planta. L'elecció dels materials i elements constructius responia a aquesta voluntat de seriació que es volia en el sistema constructiu.

Jordi Bernadó

About the site

FM As regards the siting of the project, I didn't know exactly where the adjacent ring road would be. When I applied for a building permit I naturally needed to know the layout of the road, but nobody could give it to me. So I got in touch with the head of the City Topographical Services, and he gave me a layout he believed would not change. I had to rely on this, because the developers were anxious to build the workshops, the deadline for which was very tight. But he was wrong. Indeed, my ramp jutted out two metres or so onto the pavement, so we had to cut it back.

FBC We had information that showed a continuous and straight layout for the ring road, which was to pass underground behind the Mitre building. Thus both the Seida complex and the Mitre building would have been well situated, with big gardens in between. The building was therefore planned in the belief that the road would pass behind (if not, the site would certainly not have been bought).

I wanted to go up to a reasonable height. If I had obeyed the Municipal Regulations, I would have had to build seven-storey buildings in a closed block (my opinions on the height of building are very relative: it strikes me as ridiculous to be either in favour of or against skyscrapers). A closed block there would have been an aberration, because it would not have allowed a green zone in front. I decided to see the lawyer Ballvé, who had been responsible for the Ground Law and whom I knew. Ballvé advised me to present a sunlight exposure study clearly showing that my solution was best, but to present the traditional block solution also and, what's more, insist that they allow me to build the latter (so that they would decide just the opposite). So I did; I presented the closed block plan alleging that it was the better one 'for economic reasons'. They turned it down, and that's how I was able to build the Mitre building.

FM The city planning and building departments had at that time a very small staff and almost no criteria. As regards another layout of the ring road far from the Seida complex, near the Corachán Clinic and behind the Mitre block, I don't recall ever having known it.

Sobre l'emplaçament

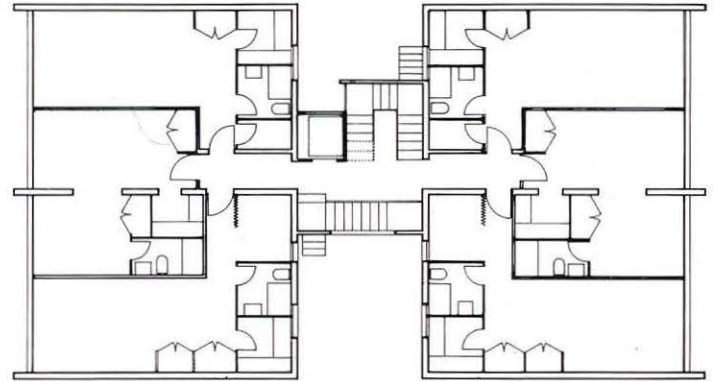
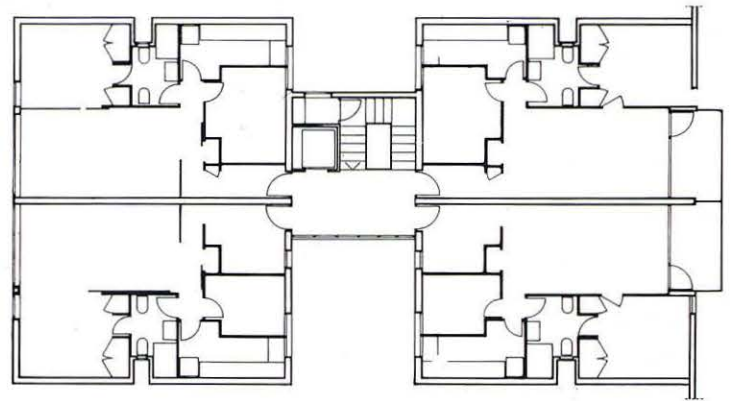
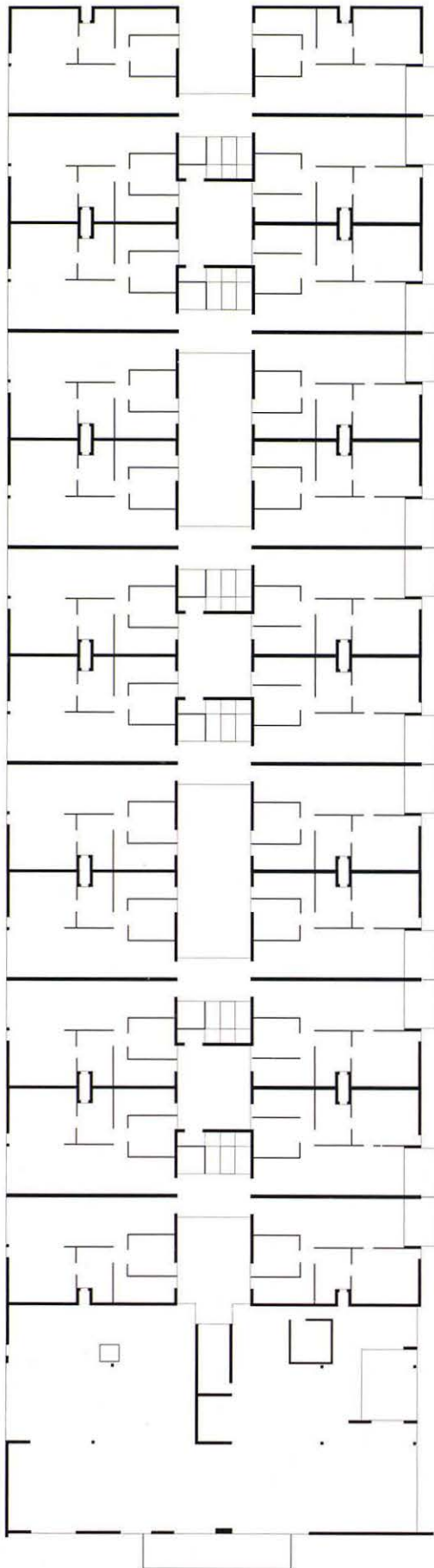
FM Respecte de la col·locació del projecte, jo no sabia per on havia de passar exactament el cinturó. Per a presentar la sol·licitud de llicència necessitàvem, naturalment, l'aliniació; i no vaig aconseguir que l'Ajuntament me la donés. Així doncs, vaig posar-me en contacte amb el cap dels Serveis de Topografia de l'Ajuntament i ell em donà la que creien seria la definitiva. Jo m'hi vaig atènyer ja que el promotor volia començar la construcció dels tallers sense perdre temps, amb uns plaços molt urgents.

Aquesta solució fou desautoritzada més endavant. Amb la rampa invadiem, en efecte, un parell de metres de vorera i, per tant, vam haver de retallar-la.

FBC Nosaltres teníem una informació urbanística segons la qual el cinturó adoptava un traçat continu, que evitava el gest que es produeix davant l'edifici Mitre; havia de passar enfonsat i recte per darrera de l'edifici. Així, el grup Seida hauria quedat ben situat i també Mitre, amb uns grans jardins entre tots dos.

El bloc es projectà, doncs, pensant que el cinturó havia de passar per darrera (sinó, segurament, no haguéssim comprat el terreny). Jo volia disposar d'una altura raonable. Si m'hagués limitat a les ordenances municipals hauria hagut de construir en illa tancada amb una altura de set plantes (la meua opinió respecte de l'alçada dels edificis és molt relativa: anar en contra o a favor dels grata-cels em sembla ridícul). L'illa tancada, allà, era una aberració, perquè, a més, provocava la desaparició de tota la zona verda davantera. Vaig decidir d'entrevistar-me amb l'advocat Ballvé, que havia redactat la Llei de Sòl i al qual coneixia, i vaig explicar-li la situació. Ballvé em recomanà que fes un estudi d'asseïllament on fos patent que la solució del bloc era la millor, però que sobretot presentés també a l'Ajuntament la solució en illa tancada, insistint perquè me l'atorguessin (per tal que decidissin just el contrari). Així ho vaig fer. Vaig presentar la solució en illa tancada postil·lant: "interessa per raons econòmiques". Evidentment me la van denegar. Així vaig poder fer el bloc de Mitre.

FM En aquell moment, a l'Ajuntament, els departaments urbanístics i d'edificació tenien un nombre de personal mínim i també un criteri mínim. Quant a un traçat del cinturó més allunyat, a prop de la Clínica Corachán, darrera del bloc de Mitre, no recordo haver-ne tingut notícia.

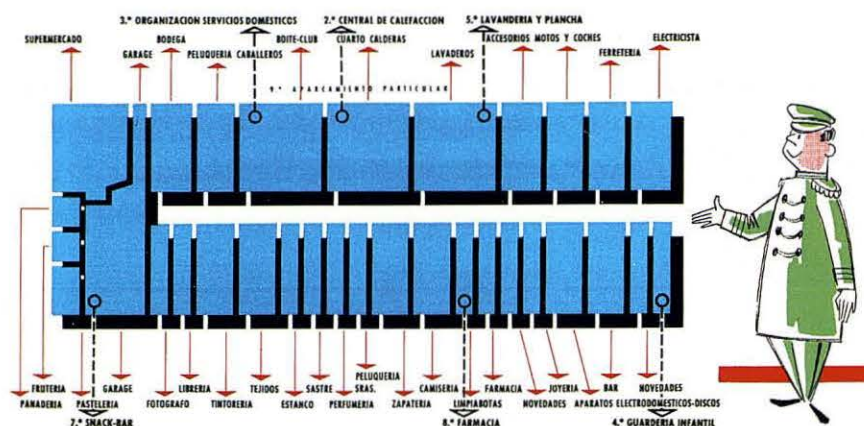
Planta general del bloc.

**Planta entresol i planta tipus d'una
cèl·lula de quatre apartaments.**

General plan of the housing block.

First floor and typical floor plan of a four-
apartments unit.

(Plànols redibuixats per **Quaderns**)

Gràfic dels serveis comunitaris.
II-il·lustració original del folletó de
promoció de l'edifici "Mitre".

Scheme of the common services, which
originally appeared in the advertising
pamphlet for the "Mitre" building.

About the general plan

FBC The adopted scheme was that of a double slab with two parallel volumes, one along Avinguda G. Mitre and the other along Carrer Buigas, divided by a central zone containing the staircases, the lifts and an open area which provided the back part of the cells with light and ventilation.

As I said earlier, the Mitre project was the fruit of previous small-scale commissions and of satisfied investors. The project was for rented homes and I can assure you that in those days it was difficult to make this kind of housing economically viable. We were governed by a Law of Limited Rent: at first the rent would be fixed at 700 pesetas, then it could be put up to 1,300. We were practically forced to limit the apartments to the legal minimum surface area since the rent was the same whether the area was 100 m² or 50 m².

I decided to design small, two-bedroomed apartments of just over 46 m², which adjusted well to the state of the market. The idea was to make the most of legal conditions then in force, but at the same time to improve the standard of living of the people who would normally occupy such tiny homes. To achieve this, I decided to supply the building with a series of common services and make the apartments as flexible as possible.

Thus several different solutions were devised in the same building for married couples without children (which didn't cause any great problems), for couples with one child, and for couples with two children and with three. From here we jumped to solutions for couples with five children, which united two 46 m² units on the ninth floor, in which the party

Sobre el plantejament general

FBC L'esquema final adoptat fou el d'un bloc doble amb dos cossos paral·lels, un al llarg de Mitre i l'altre al llarg del carrer Buigas, separats per una zona central on hi ha les caixes de les escales, els ascensors i els patis, que proporcionen llum i ventilació a la part de darrera de les cèl·lules.

Com ja he assenyalat abans, Mitre fou fruit d'uns primers encàrrecs petits i d'uns inversors satisfets. Es tractava de projectar habitatges de lloguer i, us ho puc assegurar, aleshores era difícil de fer-ho de forma que funcionessin bé econòmicament. Calia atendre's a la Ley de Viviendas de Renta Limitada. Un lloguer podia establir-se en set-centes pessetes i passar-lo després a mil tres-centes. Això pràcticament ens obligava a dissenyar el mínim permès per la llei en superfícies, ja que es llogaven pel mateix preu —a set-centes pessetes— 100 m² que 50 m².

Vaig decidir de projectar petits apartaments; pisos de dos dormitoris, de 46 m² i escaig, que s'adequaven a la situació del mercat. L'objectiu era treure el màxim partit d'unes condicions legals determinades, però mirant de millorar l'estàndard de vida al que s'accedia habitualment en pisos tan petits. Per fer-ho vam decidir de disposar una sèrie de serveis comuns per a tot l'edifici i, a més, donar un màxim d'elasticitat dins l'habitatge.

Així, es plantjaren diverses solucions en el mateix edifici: per un matrimoni sense fills (que no presentava grans problemes), per un matrimoni amb un sol fill, per un matrimoni amb dos fills i per un matrimoni amb tres fills. I de tres saltàvem a solucions per matrimonis amb cinc fills, resoltes mitjançant la unió de dues unitats de 46m² a la novena planta, on el mur pantalla quedava estratègicament obert per tal que poguessin unir-se les cèl·lules. La planta tenia, a més, una notable flexibilitat d'ús, aconseguida a través d'un sistema d'envans corredissos que separaven els àmbits. Però, malgrat tot, la preocupació era com millorar el nivell de vida per uns hàbitats tan reduïts.

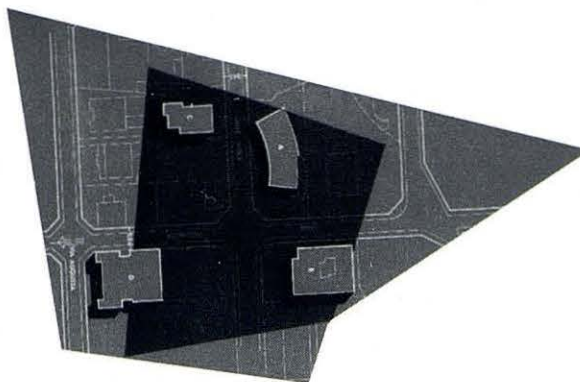
La solució passava per disposar de gran quantitat de serveis incorporats al bloc, com una especie d'"unitat autosuficient" on els

Jaume Orpinell

**Tres edificis d'habitatges i la clínica Soler Roig
als carrers Freixa-Vallmajor. F. Mitjans**
Complex of three apartment buildings and a clinic
built by F. Mitjans

wall remained strategically open in order for the cells to be joined. We managed to achieve considerable flexibility of use through a system of sliding partition screens.

However, my main concern was to improve the living standards for people in such small flats. The solution was to incorporate a large number of services in the block, a kind of "self-sufficient unit" in which the facilities (crèche, home help, laundry, central heating, chemist's, etc.) compensated for the reduced living quarters. Some of these worked, others didn't. Life has its rewards and punishments; originally there was only one bar... now there are four. But that's the way it goes.

Thirty percent of the space given over to homes could be used for other purposes at a freely determined rent. You could put offices there, for example, but it didn't strike me as the ideal situation. The ground floor had been set aside for shops, but we thought the first floor could accommodate part of an apart-hotel, the rest of which could be put on the top (and best) floor. The Ministry approved, and very small apartments (six per unit) were furnished on the first floor, while on the top they were identical to the typical flats. However, the hotel was not a success. Its rooms had to be let as offices or homes... Today it might have worked.

It never even occurred to us to build a garage: in those circumstances, with relatively few car owners and with flats at seven hundred pesetas a month, it didn't seem appropriate. Reflecting now as an architect, though, I think that we should have studied the possibility.

FM As I said earlier, the Seida complex was a single development combining workshops, a vehicle depot, flats and a filling station, which was built later. The group thus formed an urban "island" with varying forms and heights according to functions and relative positions, something I'd attempted to define in an embryonic way some years earlier in the buildings in Carrer Vallmajor.

In the apartment building overlooking Carretera de Sarrià, as in the Monitor building in Carrer Tuset and the CYT building on Via Augusta, it struck me as suitable to introduce the porch on the ground floor. I thought that far from marring, this would actually favour the fact that the shops were inset, creating a pedestrian area in a busy street.

The shops are inset not one complete bay but only half, so that the pillars defining the bays remain inside, in the vestibules, and the line of shops is just a glazed wall.

equiaments (guarderia infantil, auxíleria domèstica, bugaderia, calefacció central, farmàcia...) compensessin les reduïdes dimensions dels habitatges. Algunes van funcionar, d'altres no. La vida ens suspèn o ens premia; només hi havia un snack-bar, ara n'hi ha quatre. I així amb tot.

Als pisos de renda limitada un 30% de la superfície podia destinar-se a renda lliure, habilitant, per exemple, oficines. Però aquell no semblava ser el lloc més indicat.

La planta baixa s'havia destinat a locals comercials i vam pensar que la primera planta podria allotjar, en part, un apart-hotel, situant la resta de la seva superfície a l'última planta de l'edifici, la millor. El Ministeri ens en donà l'aprovació. Mentre a la primera planta habilitàvem petits apartaments (sis per replà), a l'última se'n disposaven quatre per replà, idèntics als apartament tipus.

L'hotel no va funcionar bé, i al cap de poc temps van haver de llogar les habitacions com a habitatges o despatxos... Ara seria un èxit. Quant a l'aparcament ni tan sols no ens vam plantejar la possibilitat de construir-lo. En aquelles circumstàncies, amb un nombre de vehicles relativament baix, i tractant-se d'uns habitatges amb un lloguer de set-centes pessetes al mes, no ens semblà oportú. Però ara, pensant-hi com arquitecte, crec que s'hagués hagut d'estudiar la possibilitat.

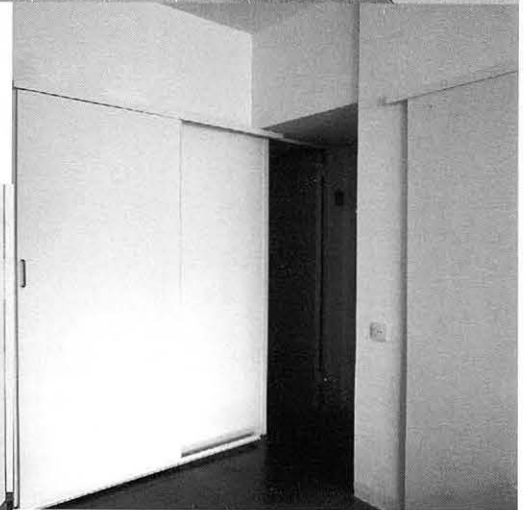
FM L'operació de Seida, com ja s'ha dit, responia a una promoció única en al que es combinaven tallers mecànics, magatzem de vehicles, habitatges i una gasolinera, que es construï més tard. El conjunt constituïa, doncs, una "illa" urbana amb formes i altures variables, segons les seves funcions i posicions relatives, cosa que ja havia intentat definir de forma més embrionària uns quants anys abans, en el conjunt d'edificis del carrer Vallmajor.

En el bloc de vivendes que dona a la carretera de Sarrià, igual que en l'edifici Monitor del carrer Tuset, o en l'edifici CYT de Via Augusta, em semblà oportú d'introduir la porxada a la planta baixa. Vaig considerar que no perjudicava sinó que, al revés, beneficiava el fet de tenir botigues retardades, creant així una zona de vianants en un carrer amb fort trànsit.

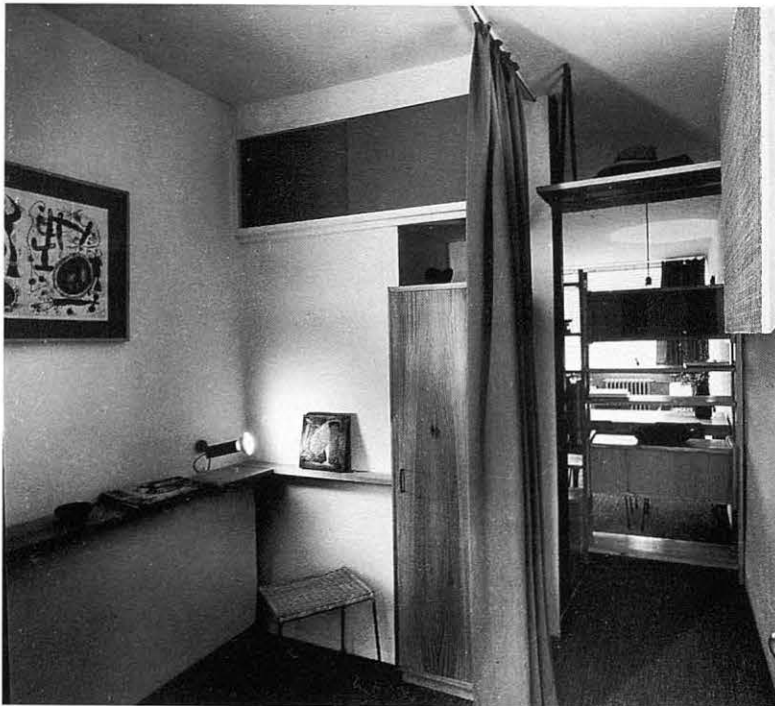
Els locals comercials se situen, no a la segona crugia, sinó a mitja profunditat de la primera, de forma que els pilars que les defineixen queden a l'interior, als vestíbuls, i la línia de botigues és només una vidriera.

F. Catalá Roca

Jaume Orpinell

About the external treatment

FM The theme of the pergola was introduced in the design of the façades. I wanted to keep the façade as a single stretch with terraces, but it can lead to complications if you have a series of homes linked by an uninterrupted terrace. And, of course, if you cut up the terrace you get the typical offset. So I decided to make the terrace structures define a single strut and, where the separations occurred, to let each strut rest on a kind of concrete pergola. The pergola is a structural element on the one hand, while on the other it shuts each flat off from the next in combination with a series of vertical ceramic lattice partitions, which seemed to me to be a gentler solution than the typical glass screens used by the GATCPAC and which I never approved of much. Although sustained horizontality on such a long building might seem to foster monotony, I attempted here, as in the CYT building, to endow the whole with a certain vibratile quality by eliminating the verticals and making the horizontals predominate in a stringent, yet light, geometry, like that of a honeycomb.

I was thoroughly unconcerned about the rear elevation. I planned the homes in the way I thought they'd work best. In Seida there are no closed courts: they are open to the exterior forming a kind of saw tooth. This solution mitigated the tremendous depth characteristic of the closed block, which allows only the front and rear rooms to be ventilated. These open courts thus gave rise to a rear façade consisting of "dentate" vertical nuclei, in contrast to the horizontal treatment given to the front. The structural elements, both walls and pillars, were placed in the best position regarding the interior, not the exterior. I was most concerned with the home and concentrated not on appearance but on the programme and its distribution.

FBC In the case of the Mitre building, I wanted the façade to be as elastic as the interiors; some floors have terraces, others don't. Terraces are of no use in Barcelona today, unless you want to put flower pots there (nobody wants to look out onto the street just to get a lungful of petrol fumes). In those days, however, people did go out to sunbathe on a small balcony which initially was supposed also to look onto a big green zone (where the ring road is today).

The terrace railings were designed to allow a clear view

Sobre el tractament extern

FM A la façana de l'edifici d'habitatges s'introduí el tema de la pèrgola. Jo volia mantenir la façana en un sol pla, amb terrasses, però sempre resulta compromès disposar habitatges connectats en una sola terrassa correguda. I, naturalment, si aquesta s'interromp, dóna lloc al típic retranqueig. El que vam fer és que els forjats de les terrasses definissin un únic cercol que, allà on s'interrompien, quedava subjectat per una espècie de pèrgola de formigó. En part, la pèrgola fa d'element estructural, i en part tapa les vistes, combinant-se amb una sèrie de gelosies verticals de ceràmica, que em semblaven una solució menys dura que les típiques separacions de vidre, utilitzades ja pel GATCPAC i que no m'agradaven gaire.

Tot i que la continuïtat horitzontal, en un edifici tan llarg, sembla propiciar la monotonia, en aquest cas — igual que en l'edifici CYT — vaig mirar de dotar-la de certa vibració, de forma que s'eliminassin les verticals i que dominessin les horitzontals en una geometria rigorosa però, alhora, lleugera, com la d'un rusc d'abelles. Quant a l'alçat posterior, me'n vaig despreocupar completament. Vaig projectar la distribució de les estances de la forma que vaig creure que podria funcionar millor. A Seida no hi ha patis tancats, són oberts a l'exterior formant una espècie de dent de serra. Amb aquesta solució pretenia de pal·liar la tremenda profunditat edificable pròpia de l'illa tancada, que no

permet més ventilació que la de les habitacions de davant i les de darrera. Així, aquests patis oberts donaven lloc a una façana posterior feta de nuclis verticals en *redent*, oposada al tractament horitzontal de la façana principal. Els elements estructurals de suport, tant si eren murs continus com pilars, es col·locaven en el lloc que interessava més respecte de l'interior, no de l'exterior. La màxima preocupació se centrava en la vivenda. Anava de dins a fora; no de fora a dins.

FBC En el cas de Mitre, la façana pretenia de ser igual d'elàstica que els interiors; certes plantes tenen terrassa, d'altres no. Les terrasses, a Barcelona, avui ja no serveixen per res... només, potser, per posar-hi plantes (ningú no treu el cap al carrer per que li tirin fum a la cara). En aquell moment sí que hi havia la possibilitat de prendre el sol a fora, en un petit espai que, en principi, havia de donar a una gran zona de jardins (la que acabà ocupant el traçat del

from inside but to prevent people from seeing in. The lower part consisted of small plates of fibre cement, a material which had already been used for the hearths in the attics of La Pedrera. I managed to have a special model made, which is the one I used for the building.

As regards the façade as a whole, several solutions were designed, models made, and the one which seemed most satisfactory eventually chosen. Since the rear elevation faced a narrow street, I decided to design an extremely flat façade which concerned me much less than the main one. But, as often happens, you end up being more interested in what concerned you less. In fact, I'm very pleased with the result: it's a kind of clean curtain wall of coloured sand-blasted glass, which was very cheap then. We made a combination of colours based on blues, and behind the glass a brick wall completes what is apparently a curtain wall, which at that time would have been technically problematical.

There is practically no paint on any of the façades. There is fibre cement, glass and white *gresite* tiles, tough materials which have remained in a reasonably good state of repair.

About the flexibility of the home

FM I have a small objection to make about your model of flexible building. The utopian idea of responding to all the needs of the inhabitant is highly laudable but, on the other hand, a home isn't a summer apartment which you rent every other year, or a hotel room. A childless couple can suddenly have children and if they wanted to choose another apartment in the same building, neither the leasing laws nor the market would allow this theoretical mobility.

FBC Evidently, you can't have mobility in just one building. Even so, I still believe that nobody should marry their home. These were reasonably priced homes for people just starting out in life, so that they wouldn't have to face the kind of housing access problems we have today. In order to find a home today you have to spend fifteen, twenty, even thirty million pesetas. An absolute fortune.

FM In the United States people are very mobile: they frequently change jobs, homes and cities. Here, though, people tend to change little, to move little.

FBC People move little because, among other reasons, the home market is completely sclerotic. In order to move, you have to spend millions on a flat. The rented home market is highly important in this sense. The idea behind the Mitre project was that people would live there temporarily, and that's how it turned out: foreigners, professionals and young couples who move up the social ladder and go elsewhere. It's a dynamic system that should be nurtured in the present-day circumstances of a city like Barcelona.

cinturó). A les terrasses, les baranes es van dissenyar de forma que permetessin una visió clara des de l'interior i impedissin la vista des de l'exterior. L'ampit era un pla de petites làmines de fibrociment, un material que ja havia utilitzat en les xemeneies de les golfes de la Pedrera. Vaig aconseguir que em fessin un model especial que és el que vaig usar en l'edifici. Pel que fa al conjunt de la façana, es van dissenyar diverses solucions, es van construir maquetes i, al final, vam triar la que ens semblà més satisfactòria. En l'alçat posterior, com que al final havia de donar a un carrer francament estret, vaig decidir de projectar una façana absolutament plana que em preocupà menys que la principal. I, com passa normalment, a vegades acaba per interessar-nos més el que ens preocupava menys. La façana de darrera ha donat molt bon resultat; és una espècie de mur cortina net, de vidre securitzat "opalín", que resultava molt barat. Vam fer una composició de colors, a base de blaus, i darrera del vidre vaig col·locar-hi uns ampits de totxana fins a l'altura de les finestres, perquè en aquell moment fer tota la façana de vidre hauria estat tècnicament problemàtic. En cap de les façanes no hi apareix pràcticament la pintura. Hi ha uralita, vidre o *gresite* blanc, cosa que n'ha permès un manteniment força bo.

Sobre la flexibilitat de l'hàbitat

FM Jo faria una petita objecció al teu model d'edifici flexible. Cal aplaudir la idea utòpica de respondre a totes les necessitats de l'usuari. Però, d'altra banda, l'habitatge no és una casa d'estiueig —que lloguem un any sí i un altre no— o una habitació d'hotel. Un matrimoni sense fills pot, de sobte, augmentar. I, si li correspongués elegir un altre tipus dins del mateix edifici, la Llei d'Arrendaments i el mateix mercat no li permetrien aquesta teòrica mobilitat.

FBC Evidentment, l'elasticitat no pot estar només en un únic edifici. Però segueixo creient que ningú no ha de casar-se amb casa seva. Aquests eren uns pisos a bon preu, que permetia que la gent comencés la seva vida, i no es trobés amb el problema tan actual de l'accés a l'habitatge.

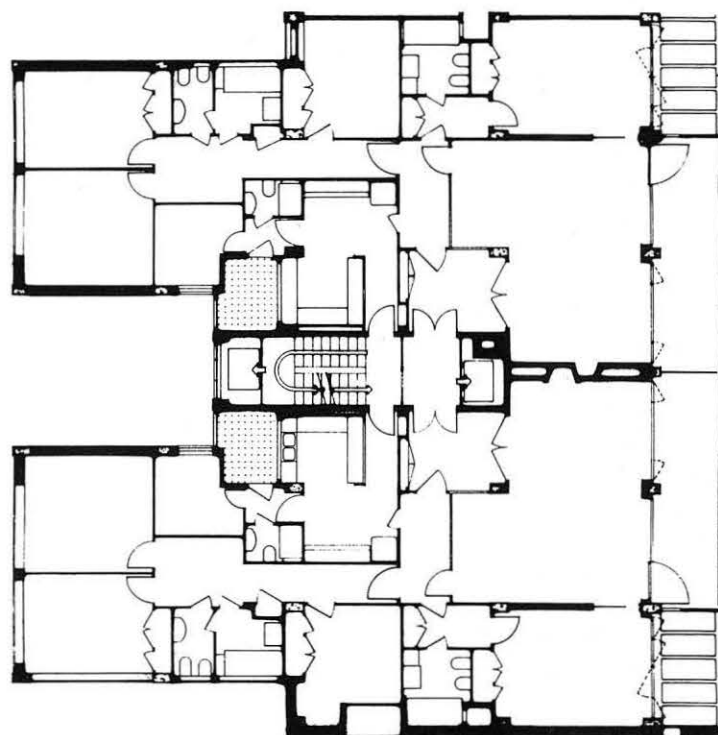
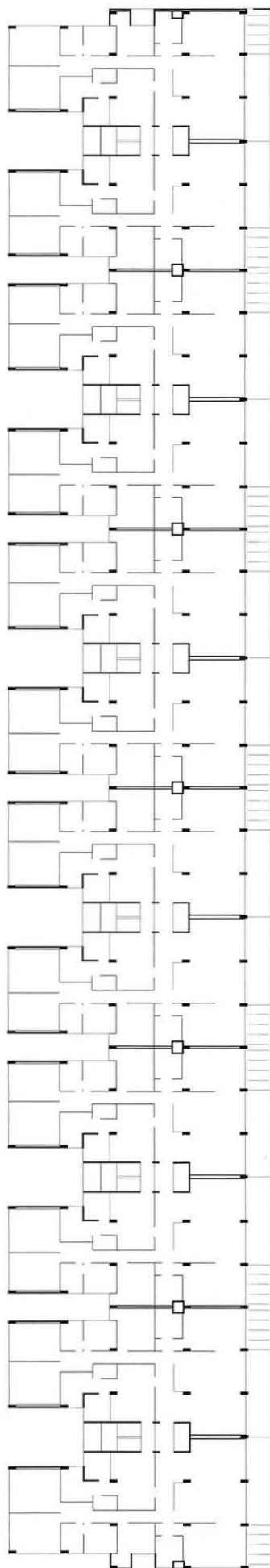
Avui, per tenir una casa, has de gastar-te trenta milions, o vint, o quinze... una barbaritat.

FM Als Estats Units tenen, en efecte, gran mobilitat: d'una ciutat a una altra, d'una vivenda a una altra. Però aquí la gent tendeix a canviar poc, a moure's poc.

FBC Es mou poc perquè, entre altres coses, el mercat de lloguer és escleròtic. Aquí, per moure's, cal gastar milions en la compra d'un pis. En aquest sentit, el mercat de lloguer és molt important. Quasi no existeix i ha d'existir.

A Mitre preteníem, i així ha estat, que la gent hi fos de pas: estrangers, liberals que comencen, parelles joves... canvien, milloren i se'n van. És un sistema dinàmic. Quelcom que caldria afavorir en les circumstàncies actuals d'una ciutat amb unes característiques molt particulars.

**Planta general del bloc i plantes
tipus de dos habitatges**

General plan of the housing block and
typical floor plan of two homes
(Plànols redibuixats per *Quaderns*)

About Barcelona as a city

FBC This is, indeed, a special city. The visitor situates himself immediately. The city herself leads you to the sea, towards the long, reclaimed beaches with their clear water. Or else towards the new areas of Diagonal, where there is no "urbanism" as such, just a volumetric arrangement of similar pieces. This is among the best Barcelona has to offer, despite the fact that all the buildings end up being practically identical, all the same, all correct. But why not also foster diversity? It's much more gratifying to see a tall, gorgeous brunette beside a small, pretty blonde than to see a whole legion of identical beauties. It's as if all the trees in the wood had to be the same kind... So I like Barcelona, though my viewpoint is always tinged with criticism.

FM I love Barcelona, but it's difficult for me to like her. If I have to show a visitor round, I'd probably make a selection similar to yours. But what happens to me is the same as with projects. When I get a commission I plunge enthusiastically into it, but once the project is finished, I never look at it again, fearing that I would end up discovering errors and more convenient alternatives.

The same thing occurs to me with Barcelona. I know her too well; I know where she's gone wrong; where... and why. I can't be enthusiastic. It grieves me that we haven't always managed to do better.

About the COAC buildings

FBC The fact that I like Barcelona doesn't mean that I approve of everything. For instance, buildings of great value have been preserved, but also others of no interest whatsoever. In such an old city, the best way to avoid conflict is to respect what already exists. It's difficult to take risks in such a city. I recall that when the construction of the new COAC building was proposed, I thought its siting would give rise to a host of problems. And yet they were all solved. Now, in hindsight, I like to go there. But at the time it seemed wrong to build in such a conflictive and restrictive place.

FM The COAC headquarters was hotly debated, but nobody argued against it. There were opinions about the legal height, but the complex was never criticised for being a new architecture. The new extension shared with the Architects' Savings Bank follows a more pondered, serene and eclectic line. The first building had to struggle against all the snags inherent in what were then pioneering solutions, such as the curtain wall, to which subsequent alterations have had to be made, slightly varying the nuances of the façade, with discreet, correct additions, and keeping its cosmopolitan style intact.

Sobre Barcelona com a ciutat

FBC Aquesta és, en efecte, una ciutat especial. El visitant de seguida s'orienta. Hi ha una espècie de comoditat en l'orientació; la mateixa ciutat et porta cap al mar, cap aquestes zones de platges recuperades on l'aigua hi apareix neta i els espais són amplis. O cap aquesta zona nova de la Diagonal, on no es fa, no hi ha, "urbanisme". Només una ordenació volumètrica de peces similars. És del millor que té Barcelona. Encara que tots els edificis acabin essent pràcticament idèntics, tots iguals, tots correctes. Per què no propiciar també la diversitat? És més gratificant veure una morena alta i maca, i una rossa petiteta i mona que una legió de noies totes semblants. Com si en un bosc tots els arbres haguessin de ser iguals...

Així doncs, Barcelona m'agrada, però sempre acompanyada amb una certa crítica.

FM Jo estimo Barcelona però em costa que m'agradi. Si tinc el compromís d'ensenyar-la al visitant, probablement trobaré una selecció semblant a la teva. Però em passa com amb els projectes; en rebre l'encàrrec em llenço a somniar i m'entusiasmo. Després, un cop acabat, no me'l miro més. Perquè sempre acabo descobrint-hi errors, noves possibilitats i altres formes de fer-ho molt millor. Això també em passa amb Barcelona. La conec massa; sé per on ha errat, per on i per quin motiu...

No puc ser-ne entusiasta. M'entristeix que no sempre ho hàgim sabut fer millor.

Sobre els edificis del CO.A.C.

FBC El fet que m'agradi Barcelona no m'eximeix de pensar que les coses s'haurien hagut de fer millor. Per exemple, hem conservat edificis molt valuosos, però també coses que no tenien cap interès. En una ciutat tan antiga el més senzill, per evitar situacions compromeses, és respectar el que ja existeix. És difícil d'arriscar-se en una ciutat així. En aquest sentit, recordo que quan es plantejà la construcció del COAC vaig pensar que el seu emplaçament seria un niu de problemes. I en canvi, van acabar per resoldre's. Ara, amb més temps, m'agrada anar-hi. Però en el seu moment semblava un error situar-se en un lloc tan restrictiu i conflictiu.

FM La seu del COAC va ser debatuda en el seu moment, però ningú no va discutir-la. Van haver-hi diferents interpretacions respecte de l'alçada legal, però el conjunt mai no va merèixer cap crítica pel fet de ser una arquitectura nova. La nova ampliació, compartida amb la Caixa d'Arquitectes, està en una línia més ponderada, serena i eclèctica. Molt ordenada. El primer edifici havia de lluitar contra tots els inconvenients d'unes solucions aleshores pioneres, encara en el seu moment no del tot resoltes; com la del mur cortina, al qual s'han hagut d'incorporar solucions posteriors, variant lleugerament el matís de la façana, resolent-la discretament i correcta, mantenint-ne l'estil cosmopolita.

About the "masters": Mies, Aalto...

FBC There was something of Mies present throughout this era. Mies is the figure who has given most to modern architecture. Glass architecture, so debatable from the climatic and technological points of view, lent itself easily to controversy. Nonetheless, today Mies remains as something pure and impeccable... like a gem.

FM We all considered Le Corbusier to be a monster; but perhaps he was more so in his forceful writings than in his works. Mies van der Rohe was mature, reposed, the creator of a work of the utmost perfection, of the utmost beauty.

I think we can also agree about the great Scandinavian masters. The moderation represented by Jacobsen strikes me as equally important as (or more than) Aalto. Because Aalto, whom I knew personally, had too forceful a personality. I always considered the neatness and meticulousness of Jacobsen more convincing. One can only learn from Aalto humbly. Aalto was excessive. Jacobsen, on the other hand, was a particularly approachable master.

FBC I was fortunate enough to know several of these major figures. I knew Aalto quite well; I knew Sert, Mies, Gropius and Neutra. I never met Le Corbusier, a man of writings and manifestos rather than of sensitive works.

FM They are sensitive.

FBC There's a contrast between the *machine à vivre* and Ronchamp, a contradiction. I speak from my own point of view and sensibility. From among all the masters I've always chosen Mies van der Rohe, for his perfection, and Frank Lloyd Wright, for his poetry; and perhaps with Wright I point towards Gaudí, because I was fortunate enough to live for a year in La Pedrera. Experiencing it from inside made me more aware of the most exciting aspect of architecture: its vibration. This is what Mies and Wright have given me, while Le Corbusier, though he interests me, hasn't. Aalto to an extent. Gropius rather as a teacher. Neutra has, a man of great sensitivity.

And Jacobsen, as Mitjans has said...

This is a favoured profession: If you've got enthusiasm and patience, it's a fine dedication. But it's no way to earn a good living. There are many other ways of comfortably earning a living. This is a way of looking for responsibilities. Like doctors. Except that doctors look after people from within, while we do it from without... In the last instance, and putting it as globally as you like, this is our function.

Sobre els "mestres": Mies, Aalto...

FBC Sí, hi havia alguna cosa de Mies en tota aquella època. Mies és la figura que més ha aportat a l'arquitectura moderna. Aquesta defensa d'una arquitectura de vidre, discutible des del punt de vista climàtic i tecnològic, es prestava fàcilment a la controvèrsia. En canvi, avui, el debat tècnic es troba més resolt, i a Mies seguim trobant-hi aspectes irreprotxables, depurats, com una joia.

FM Sí, tots considerem Le Corbusier un monstre; però potser ho és més en els seus escrits, tan contundents, que en les seves obres. Mies van der Rohe és madur, reposat, el creador decidit d'una obra perfectíssima, obligadíssima; molt bella. I jo penso que també podem estar d'acord pel què fa als grans mestres escandinaus. A mi, el tipus mig que representa Jacobsen em sembla tan important o més que Aalto. Perquè Aalto, al qual vaig tractar personalment, tenia massa personalitat. En canvi, la pulcritud, la cura, la delicadesa de Jacobsen sempre em semblà més convincent com a model. Només es poden "assumir" lliçons d'Aalto. Des de la humilitat. Aalto és excessiu. En canvi Jacobsen és un mestre particularment assequible.

FBC Jo he tingut la sort de conèixer a més d'una d'aquestes figures. Vaig conèixer Aalto bastant, vaig conèixer Sert, Gropius, Mies van der Rohe i Neutra. No vaig conèixer però Le Corbusier, un home d'escrits i manifestos més que d'obres sensibles.

FM Són sensibles.

FBC Hi ha un contrast entre la *machine à vivre* i Ronchamp, una contradicció. Parlo des del meu punt de vista i des de la meua sensibilitat. De tots els mestres sempre he seleccionat dues figures: Mies van der Rohe, per la seva perfecció, i Frank Lloyd Wright, per la seva poesia; i potser apunti una mica, amb Wright, a Gaudí, perquè vaig tenir la sort de viure un any a la Pedrera i el que no apreciava per fora, en viure-ho des de dintre em va fer ser més conscient de quan emocionant és l'arquitectura: la seva vibració.

I són Mies i Wright els que me la proporcionen, i no Le Corbusier; m'interessa però no em fa vibrar. Alvar Aalto relativament. Gropius més com a professor. Neutra sí, un personatge amb una gran sensibilitat. I Jacobsen, com ja ha dit Mitjans...

Aquesta és una professió afortunada: amb entusiasme i paciència és una bella dedicació. Però no és una feina per guanyar-se la vida. Hi ha moltes altres maneres de guanyar-se còmodament la vida.

Aquesta és una manera de buscar-se responsabilitats. Com els metges. Només que els metges s'ocupen de l'home per dintre i nosaltres ho fem per fora... aquesta és, en definitiva i de forma tan global com vulgueu, la nostra funció.

